

Zánik největší chovné skupiny nosorožce sumaterského

Josef Suchomel

Nečekaná katastrofa postihla jedno z nejvýznamnějších chovných center nosorožce sumaterského (*Dicerorhinus sumatrensis*). (Pozn. red.: V Živě 2002, 3: 133 vyšel článek téhož autora o biologii a chovu tohoto druhu.) Záchraná stanice Sungai Dusun (Malajský poloostrov), ještě donedávna známá největší chovanou skupinou tohoto druhu na světě, je nyní zrušena, neboť všechna zvířata uhynula! Skupinu tvořilo původně sedm jedinců — dva samci a pět samic.

Jako první uhynul samec jménem Shah. Bylo to na počátku r. 2002. Katastrofálním se však stal až rok 2003. V dubnu 2003 náhle uhynula jedna ze zdejších samic Rima. Nejpravděpodobnější příčinou smrti byl tetanus. Rima byla matkou Minah, nejmladší samice ve skupině. Chovatelé Rimu odchytili v přírodě v polovině 80. let 20. stol. březí, mládě porodila již v zajetí.

Nejhorší situace však přišla až o půl roku později. Tehdy, mezi 28. říjnem a 16. listopadem, tj. během pouhých 17 dnů uhynulo všech pět zbývajících zvířat. Šlo o samce jménem Ara a samice Minah (v poslední době měla znovu obnovený reprodukční cyklus), Panjang, Seputih a Mas Merah. S úhynem posledního člena skupina totálně zanikla! Došlo k nenahraditelné ztrátě, protože všechna zvířata byla v podstatě zdravá a vhodná k zapojení do reprodukčního procesu.

Co bylo příčinou této tragédie, není dosud přesně známo. S největší pravděpodobností šlo buď o prudce nakažlivou virovou infekci, nebo o nějaký druh přírodního toxinu. Centrum v Sungai Dusun chovalo své nosorožce v poměrně dobrém zdravotním stavu po dobu více než 15 let bez jakýchkoli větších zdravotních problémů. Zdá se však, že v poslední době zvířata přeje jen žila v nehygienických podmínkách, které mohli ošetřovatelé a veterináři podcenit. Tým odborníků se snažil úhynům všemožně zabránit. Na řešení situace se podílel kurátor centra dr. Mohd Aidi spolu s týmem veterinářů vedených dr. Wellayanem z Národní zoologické zahrady (Zoo Negara) v Malajsi. Konzultovali nastalé problémy i s jinými odborníky, a to bez ohledu na značné vzdálenosti, např. s dr. Robinem Radcliffem z Fossil Rim Wildlife Center (FRWC) a s dr. Terri Rothem ze zoologické zahrady v Cincinnati (USA), která dosud jako jediná sumaterské nosorožce rozmnožila. Koordinaci veškerých záchranných aktivit pak zajišťoval dr. Mohd Khan, předseda Asian Rhino Specialist Group (ARSG) a vedoucí Malaysian Rhino Foundation. Situaci se však bohužel zvrátit nepodařilo.

Nosorožec sumaterský je kriticky ohroženým druhem již nejméně 30 let, kvůli ničení jeho přirozeného prostředí a rozšířenému pytláctví pro rohy využívané v tradiční čínské medicíně. Podle odhadu

už žije na Zemi jen asi 300 jedinců a to téměř výlučně na Malajském poloostrově, v Sabahu (Borneo) a Indonésii (viz Živa 2002 3, 133–135).

Malajsie i Indonésie se již po mnoho let snaží ochránit populace nosorožců ve volné přírodě. V r. 1995 byly vytvořeny tzv. protipytlácké jednotky RPU (Rhino Protection Units), které efektivně operují na řadě lokalit obou států. Tzv. RPU program je a vždy byl nejdůležitější složkou strategie ochrany nosorožce sumaterského. Je na něj věnována většina ročních investic, které jsou vyčleněny na ochranu tohoto druhu (celkem asi milion amerických dolarů). Organizace zabývající se ochranou sumaterských nosorožců věnují na jejich záchranu v divočině asi pětkrát tolik finančních prostředků než na projekty v zajetí.

Ochrana tohoto druhu v přírodě se však vždy potýkala (a bohužel stále potýká) s narůstajícími obtížemi, způsobenými převážně nárůstem počtosti lidské populace, stejně jako periodicitou ekonomické a politické nestability jak v domovských regionech nosorožců, tak i v globální sféře.

Proto se již od r. 1983 organizace World Conservation Union prostřednictvím pracovní skupiny pro asijské nosorožce (ARSG), která je součástí Komise pro přežívání druhů, spolu s Úřady pro divokou přírodu Malajského poloostrova, Sabahu a Indonésie rozhodly, že je důležité zajistit více způsobů strategie ochrany. Vedle ochrany druhu v přírodě šlo konkrétně o rozmnožovací program v zajetí. Záchranné programy v zajetí se totiž často ukázaly jako signifikantní a úspěšné nástroje ochrany mnoha druhů živočichů, kteří tak unikli před úplným vyhubením. Typickými příklady jsou kůň Przewalského (*Equus przewalski*), přímorožec arabský (*Oryx leucoryx*), kondor kalifornský (*Gymnogyps californianus*), či tchoř černonohý (*Mustela nigripes*) a řada dalších. Proto byl zahájen i řízený chov sumaterských nosorožců. Vznikla chovná centra na Malajském poloostrově, v Sabahu a v Indonésii a na programu se rovněž začaly podílet významné zoologické zahrady v Evropě a Spojených státech, které měly řadu zkušeností a úspěchů s odchovy a reprodukci ostatních tří druhů nosorožců: nosorožce dvourohého (*Diceros bicornis*), tuponosého (*Ceratotherium simum*) a indického (*Rhinoceros unicornis*). Do chovného programu byli zapojeni jedinci, kteří měli ve volné přírodě jen malé šance na přežití. Buďto nemohli být dostupnými zdroji ochráníení před existujícími hrozbami vyhubení (např. totální destrukce jejich lesních stanovišť apod.), nebo nebyli součástí dostatečně velké a životaschopné populace (šlo např. o osamělé jedince izolované ve zbytkových fragmentech lesů aj.).

Bohužel se ukázalo, že nosorožec sumaterský je v zajetí velmi obtížně chovatelným

velkým savcem. Nicméně i přesto po dvacetiletém úsilí došlo nakonec k úspěšnému rozmnožení. Chov v zoo v Cincinnati, vedl ke zdárnému porodu mláďete v září r. 2001.

Sungai Dusun se zoo Cincinnati vždy intenzivně spolupracovala a docházelo mezi nimi k výměnám zkušeností i jednotlivých odborníků. Dodatečnou pomoc programu v tomto zařízení poskytovala i řada dalších institucí, např. z Indonésie, Severní Ameriky a Evropy.

„Za dvacet let chovu a studia tohoto druhu v zajetí se naše znalosti v mnohém zdokonalily a začaly přinášet i určité úspěchy,“ uvedl dr. Thomas J. Foose, ředitel záchranného programu. „Bohužel je však pravdou, že zvířata chovaná v zajetí postupně stárla, aniž by se do reprodukce zapojila natolik úspěšně, jak se očekávalo. S rostoucím věkem se stávala náchylnější k různým chorobám a docházelo k patogenním změnám pohlavních orgánů, což je u tohoto druhu obvyklým jevem. Problém s nosorožci sumaterskými, ale i s ostatními je ten, že pokud se samice delší dobu nezapojí do reprodukce, dochází u nich ke zvýšenému výskytu nádorových onemocnění. To může vést až k totální neplodnosti.“

K těmto problémům navíc přibývá i fakt, že malé populace jedinců ať již v přírodě nebo v zajetí jsou mnohem náchylnější k náhodným disturbancím, jež pak mohou vést k jejich úplnému zániku, jak se to stalo právě v Sungai Dusun.

Navzdory neštěstí, které největší chovnou skupinu potkala, je mnoho odborníků přesvědčeno, že chovatelský program v zajetí se musí dále rozvíjet. Je nutno snažit se o vytvoření životaschopné záložní populace, jež bude doplňkem hlavního směru ochrany druhu v divočině, neboť vzhledem k současným znalostem roste naděje na úspěšnou reprodukci v zajetí. Z tohoto důvodu bude program pokračovat v zoo Cincinnati a v chovném centru v národním parku Way Kambas na Sumatře. Na Malajském poloostrově, kde dnes žije v přírodě asi 75 nosorožců, se má záchranný program v této době zaměřit hlavně na podporu protipytláckých jednotek, dokud nebude otevřeno nové chovné centrum.

[Blíže internetové stránky IRF a BBC — <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3277349.stm>]